

# BANATUL DE VEST ÎN ANUL 1944. PUNTE DEZINTEGRATĂ ÎNTRE ROMÂNIA ȘI CROAȚIA

\*

## WEST BANAT IN 1944. DISINTEGRATED BRIDGE BETWEEN ROMANIA AND CROATIA

\*

## BANAT OCCIDENTAL EN 1944. PONT DÉSINTÉGRÉ ENTRE LA ROUMANIE ET LA CROATIE

drd. Mihail-Gabriel CHIRICHEȘ<sup>1</sup>

**Rezumat:** Dacă în anul 1941 debutau relațiile româno-croate urmărind o frontieră comună prin Banatul de Vest, în anul 1944 pe agenda celor două capitale nu era exprimat niciun interes pentru acest subiect. Realitățile impuse de evoluția războiului, acțiunile partizane din Croația, noile obiective românești au avut în vedere o supraveghere a zonei Banatului sârbesc, însă fără opțiuni reale. Au fost raportate, atât de oficialii români cât și cei croați, acțiuni, evenimente, care se desfășurau în spațiul dintre România și Croația, administrat de comunitatea germană din zonă. Românii semnalau influența politică și militară germană, care se dovedea prezentă în teritoriile Banatului, fără vreo corespondență cu obiectivele inițiale româno-croate, anul 1944 consfințind prevalența intereselor strategice germane din regiune, fără a oferi vreun prilej colaborării româno-croate în zonă.

**Cuvinte cheie:** români, Banatul de Vest, interese germane, partizani

\*

**Abstract:** If in 1941 the Romanian-Croatian relations began, following a common border through the West Banat, in 1944 no interest of this topic was expressed on the agenda of the two capitals. The realities imposed by the evolution of the war, the partisan actions in Croatia, the new Romanian objectives envisaged a surveillance of the Serbian Banat area, but without real options. Both Romanian and Croatian officials reported actions and events that took place in the space between Romania and Croatia, administered by the German community in the area. The Romanians signaled the German political and military influence that proved to be present in the Banat territories, without any correspondence with the initial Romanian-Croatian objectives, the year 1944 consecrated the primacy of German strategic interests in the area, without offering any opportunity for the Romanian-Croatian collaboration in the area.

**Keywords:** Romanians, West Banat, German interests, partisans

\*

**Résumé:** Si les relations roumano-croates débutèrent en 1941, le long d'une frontière commune traversant le Banat occidental, en 1944, ce sujet ne figurait plus à l'ordre du jour

---

<sup>1</sup> Școala Doctorală-Domeniul Istorie Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

*des deux capitales. Les réalités imposées par l'évolution de la guerre, les actions des partisans en Croatie et les nouveaux objectifs roumains prévoyaient une surveillance de la région du Banat serbe, mais sans réelles options. Les responsables roumains et croates rendirent compte des actions et événements survenus dans l'espace entre la Roumanie et la Croatie, administré par la communauté allemande de la région. Les Roumains signalèrent l'influence politique et militaire allemande, présente dans les territoires du Banat, sans aucune correspondance avec les objectifs roumano-croates initiaux. L'année 1944 consacra la prédominance des intérêts stratégiques allemands dans la région, sans offrir aucune possibilité de collaboration roumano-croate.*

**Mots-clés:** Roumains, Banat occidental, intérêts allemands, partisans

Anul 1944 a reprezentat un moment de răscruce pentru întreaga Europă, Banatul de Vest nefăcând excepție. Situat la intersecția unor interese majore politice și geostrategice, acest spațiu a trăit profunde transformări generate de desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial. Populația sa etnic diversificată, formată din români, sârbi, germani, maghiari, a fost afectată de noile realități politice.

Articolul propus pentru publicare are în vedere evoluția Banatului de Vest, în strânsă legătură cu relațiile româno-croate care au debutat încă din anul 1941, pe agenda diplomației figurând această regiune ca o marcă a tratativelor celor două state, prefigurând un obstacol în calea expansiunii teritoriale ungare. Anul 1944 a marcat și începutul dezintegrării colaborării dintre România și Croația. Deși relațiile celor două state în perioada 1941-1943 au căpătat o relevanță aparte, spre finalul anului 1943 acestea s-au dovedit sensibile și au slăbit treptat pe fondul reconfigurării rapide a frontului de est. Perioada 1942-1943 în relațiile româno-croate privind Banatul de Vest pare să fie pusă în fața unui vid al intereselor, obiectivele germane în regiune fiind prioritare și organizând raporturile regionale.

Raporturile româno-croate au debutat în aprilie 1941 prin implicarea consulului onorific, Milan Milić din Zagreb, care a avut întâlnire cu noul secretar general al Ministerului de Externe Croat, Mladen Lorković, exprimându-și convingerea că România va recunoaște curând independența statului croat, chiar înainte de semnarea adeziunii Croației la Pactul Tripartit. Lorković pune, pentru prima dată în discuție, interesul croat ca toate teritoriile foste iugoslave în care locuiesc românii să revină României, iar un succes considerabil pentru cele două state ar fi fost trasarea unei frontiere comune. În situația dată, oficialul de la Zagreb transmitea răspuns oficialilor croați prin care arăta că legăturile cu România sunt întrerupte în acel moment, încercându-se informarea Regatului României informarea asupra realităților din Croația<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, (în continuare AMAE.), Fond 71, *Al Doilea Război Mondial*, 1939 E9, Volumul 291, Anul 1941, Proclamarea de către Germania și Italia a independenței Croației, f. 36.

Horthy, regentul Ungariei, urmărea ca statul maghiar să devină și să fie recunoscut ca observatorul și mediatorul zonei balcanice, având un primat validat în zona bazinului central al Dunării. Referitor la teritoriul Banatului de Vest, în opinia regentului, acesta nu era menit să devină din punct de vedere etnic un motiv de retrocedare sau atribuire României<sup>3</sup>. Și sovieticii erau foarte bine informați asupra situației din spațiul iugoslav. Raportările Secției 3 europene de spionaj sovietic evidențiau nemulțumirile manifestate de maghiari după împărțirea Iugoslaviei. Ei știau că aceștia doreau atât Dalmația, cât și Banatul, politica germană opunându-se „imperialismului ungar”. Astfel, statul croat era, în esență, subordonat intereselor Germaniei și rezultatul unui compromis făcut de aceasta în favoarea Italiei, nu și a Ungariei<sup>4</sup>.

Realitățile Croației nu păreau foarte încurajatoare din punct de vedere politic. La finalul lunii octombrie 1941 era apreciat că în Bosnia comuniștii controlau aproximativ 70% din teritoriu, circulația trenurilor fiind întreruptă de mai bine de trei luni în întregul spațiu bosniac. Comuniștii duceau și o propagandă activă, distribuind manifeste tipărite, ceea ce arăta buna lor organizare. Printre ideile promovate de propaganda comunistă apărea aceea că România, prin aderarea la politica Axei în septembrie 1940, a contribuit la distrugerea Iugoslaviei. O hartă din propaganda comunistă includea Banatul românesc în viitorul stat iugoslav, Ungaria urmând să fie desființată ca stat<sup>5</sup>.

La 24 mai 1942, Draja Mihailović a semnat o circulară prin care se adresa cetnicilor (luptători ai rezistenței sârbe din cel de-al Doilea Război mondial) arătând că la finalul războiului statul iugoslav va fi mărit, incluzând zone precum Banatul, Bacika, precum și unele teritorii bulgare sau din Albania. La conducerea statului va fi instalat regele Petru al II-lea, iar minoritățile nu vor mai exista în Iugoslavia<sup>6</sup>.

La finalul lunii ianuarie 1942, Dimitrie Buzdugan, ministrul plenipotențiar român la Zagreb, era informat despre nemulțumirile lui von Ribbentrop și a contelui Ciano, care, în urma întâlnirilor de la Budapesta, cereau guvernului maghiar o participare mai mare la lupta împotriva dușmanului de la răsărit. În contrapondere a acestor propuneri, ungurii susțineau pretenția altor recompense teritoriale, care constau în garanții, înaintea suplimentării forțelor sau efortului în direcția cerută de Axă. Garanțiile se refereau la granițele istorice maghiare cu România dinaintea retrocedării întregii Transilvanii. Ministrul croat la Budapesta primea informații cu privire la

---

<sup>3</sup> A se vedea lucrarea care abordează relațiile României cu statul croat privind atitudinea Ungariei, Florin Anghel, *The Forgotten Romanian-Croatian Alliance. New Axis Borderlands in the Balkans, 1941-1944* în “Historical Yearbook”, vol. 10/2013, pp. 16-27.

<sup>4</sup> *Problema transilvană. Disputa teritorială româno-maghiară și URSS 1940-1946. Documente din arhivele rusești*, sub redacția Onufrie Vințelor și Diana Tetean, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014, doc. 47, p.205.

<sup>5</sup> Arhivele Militare Române, (AMR), Colecția XIV, Dosar 380, Croația, Situația politică internă, 1941-1943, f. 162-163.

<sup>6</sup> *Ibidem*, f. 108-109.

nivelul discuțiilor dintre unguri, unde oficialii germani și italieni din ianuarie 1942 i-ar fi promis întreg Banatul Ungariei, dar din rațiuni diplomatice se urmărea conservarea caracterului strict confidențial în acel moment<sup>7</sup>.

Referiri la Banatul de Vest circulau în diferite contexte, acestea nefiind în legătură directă cu raporturile româno-croate, dar urmărite de partea croată în relațiile diplomatice cu România. În Germania, în anul 1942, legionarii ar fi fost eliberați din închisoare, dar nu au fost predați autorităților române, ci s-ar fi aflat în Banatul sârbesc. Informațiile pe care le deținea Branko Benzon, ministrul plenipotențiar al Croației în România, făceau referire și la prezența lui Horia Sima în Banatul sârbesc. Toate arestările și acțiunile guvernului român se realizau în legătură cu aceste zvonuri. A fost publicată în România o carte, „Romaenien am rende des Abgrunden”, al cărei text prezenta revoluția legionară din 1941 împotriva lui Ion Antonescu. Cartea era îndreptată împotriva mișcării legionare, iar cele mai multe dintre ideile erau apreciate ca fiind false. Benzon observa cu finețe momentul publicării cărții, concomitent cu „persecuțiile” îndreptate împotriva legionarilor<sup>8</sup>.

În cursul anului 1943 etnicii români din Banatul fost iugoslav primeau acordul pentru arborarea tricolorului românesc. Acesta era permis doar la biserici, școli și casele particulare<sup>9</sup>.

Românii care se făceau vinovați de infracțiuni în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale se supuneau legilor aspre, chiar dacă părăseau țara și se refugiau în Banatul de Vest. În acest sens este relevantă acțiunea de urmărire a unui personaj, care l-a ucis pe Iosif Kulik, inspector al Societății de Navigație din Turnu Severin. Acuzat de crimă era numitul Viva Constantinovici, măcelar de meserie, care din noaptea crimei a dispărut din oraș, bănuindu-se că s-ar fi refugiat în vestul Banatului. Acesta era de origine sârbă și era căutat în Banatul sârbesc, bănuindu-se că ar fi traversat frontiera pe la Moldova Nouă, localitatea sa natală. Asasinul a fost arestat în localitatea Cubin din Banatul fost iugoslav de către poliția română din Baziaș<sup>10</sup>. Pentru trecerea frauduloasă a frontierei dintre România și Serbia, în Banatul sârbesc, pedeapsa putea ajunge la condamnarea până la șase luni de închisoare în România. De astfel de condamnări au avut parte și etnicii români din Banatul de Vest în iunie 1944, Nedelcu Lanov și Jiva Crenec<sup>11</sup>.

Banatul sârbesc, în sens geografic, în anul 1944, reprezenta regiunea cuprinsă între frontiera de sud-vest a României, cursul inferior al Tisei de la Krstur-Dunărea, continuând până la vărsarea râului Nera și până în dreptul localității Reberberg. În anul 1918 regiunea Banatului fost iugoslav făcea parte din județele Timiș și Torontal, ambele aparținând Provinciei Banatului. Suprafața era apreciată la 7.680 km<sup>2</sup>. Există

---

<sup>7</sup> AMAE., Fond 71, *Croația*, Volumul 3, Anul 1941-1944, Telegrama, f. 60.

<sup>8</sup> Arhivele Statului Croat, HR-HDA-230 Poslanstvo NDH u Bukureštu, f. 256.

<sup>9</sup> „Gazeta Sibiului”, anul 10, nr. 11, 03 decembrie 1943.

<sup>10</sup> „Universul de Provincie”, anul 60, nr. 344, 16 decembrie 1943, p. 2.

<sup>11</sup> Idem, anul 61, nr. 158, 10 iunie 1944, p. 6.

pe lângă regiunea de câmpie, care era dominantă, și o porțiune de zonă muntoasă prin înălțimile Vârșetului de aproximativ 450 m altitudine<sup>12</sup>.

Patru naționalități alcătuiau Banatul sârbesc: românii, germanii, sârbii și ungurii. Populația depășea 500.000 locuitori, românii reprezentând 80.000, dar la această valoare puteau fi integrați aproximativ 50.000 a căror origine era română, însă nedeclarată, din cauza alăturării elementelor etnice sârbe sau germane<sup>13</sup>.

Distribuirea românilor în Banatul de Vest nu era uniformă, densitatea etnicilor români crescând de la nord către sud, caracterizată de o aglomerare mare în localitățile Vârșet, Panciova și Biserica Albă. Unele localități atingeau aproximativ 6000 locuitori români<sup>14</sup>. „Românismul” românilor din regiunea Banatului beneficia de sprijinul ziarului „Nădejdea”, tipărit sub îndrumările asociației Astra. În anul 1944 din cauza slabei finanțări a cotidianului tipărit în Banat, mulți români procurau ziarul românesc „Dacia” redactat la Timișoara, dar care ajungea cu mari greutăți. Contextul impunea obligația ca mulți etnici români să citească ziarele germane sau sârbești, care prezentau realitatea ce privea problemele românești doar ca subiect de nișă<sup>15</sup>.

Multe publicații de presă românești încurajau unificarea Banatului cu România. Ziarul „Dacia” nu era singurul ziar din România care susținea cu fermitate unirea întregului Banat. Exista și ziarul „Vestul”, care în anul 1942, la o ședință solemnă a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din Banat, a promovat o poziție puternică cu privire la unirea întregului Banat cu România, prin redactorul acesteia, domnul Sever Bocu<sup>16</sup>.

Pentru o bună organizare a românilor din Banatul fost iugoslav în anul 1944 se impuneau unele acțiuni urgente. Prima privea recunoașterea grupului românesc ca persoană juridică de guvernul de la Belgrad. A doua se axa pe o sudare a elementelor intelectuale formate din preoții și învățătorii a căror salariu era asigurat de către România. O a treia acțiune viza încadrarea învățământului secundar și primar românesc, inclusiv creșterea materialului didactic<sup>17</sup>. Grupul etnic românesc dispunea de 37 de școli, un liceu și o secție de școală normală, în timp ce grupul sârb, slovac și croat dețineau 126 de școli<sup>18</sup>. Materialul didactic necesar în școlile românești din

---

<sup>12</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 1-2.

<sup>13</sup> *Ibidem*, f. 2.

<sup>14</sup> *Ibidem*, f. 8.

<sup>15</sup> *Ibidem*, f. 9.

<sup>16</sup> Arhivele Statului Croat, HR-HDA-230 Poslanstvo NDH u Bukurești, f. 45. În data de 5 martie 1942, Sever Bocu făcea referire la ziarul pentru care lucra ca redactor, „Vestul”, în cadrul ședinței ziariștilor profesioniști din Banat, afirmând că a dus o luptă continuă timp de douăzeci de ani pentru unirea întregului Banat cu România. Se detaliau aspecte care au favorizat sârbii în comparație cu românii, pe care au încercat să-i păcălească. A fost subliniat aspectul geopolitic în care Iugoslavia s-a prăbușit, iar aproape toate provinciile și-au exprimat apartenența națională, doar Banatul nefiind revendicat. S-a făcut referire în 1942 la Croația, Dalmația, Macedonia etc., care și-au exprimat apartenența. Toți șvabii din Banatul sârbesc erau învinuiți de „tăcerea” lor, susținând înaintea războiului alipirea întregului Banat la România, dar în timpul războiului nedorind să ia atitudine, îngreunând foarte mult integrarea Banatului la România.

<sup>17</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 14.

<sup>18</sup> *Ibidem*, f. 15.

Banatul de Vest se transporta de la Timișoara prin intermediul Astrei și distribuit apoi în toată regiunea. Unele produse didactice au fost procurate de către învățătorii români din librăriile orașului Timișoara, trecute ilegal granița. În comparație, școlile germane și cele maghiare erau dotate cu material didactic expediat direct din țările de origine<sup>19</sup>. În ceea ce privește societatea română Astra, aceasta a inițiat numeroase demersuri și activități culturale în Banatul sârbesc. În acest sens, înființarea liceului din Vârșeț a reprezentat meritul societății, care a avut în grija sa și reorganizarea celor 17 școli primare, plătind învățătorii din fondurile Astrei<sup>20</sup>.

Dintre numeroasele realizări ale societății Astra se evidențiază activitățile cu caracter național, adăugând un plus conștiinței naționale românești din regiune<sup>21</sup>. Au fost organizate contribuții pentru susținerea războiului purtat de România. A fost organizată o colecție pentru dotarea spitalului militar din Timișoara, suma strânsă fiind de 780.000 dinari (2.730.000 lei), precum și alte produse în valoare de aproximativ 2.000.000 lei. Pentru împrumutul reîntregirii, Astra a reușit să adune suma de 120.000 dinari (echivalentul a 520.000 lei), care au fost depuși în contul Băncii Naționale a României prin Banca „Lucașul”. Astfel, terenul cultural și patriotic al activităților Astrei era unul bogat și permanent în acțiunea etnicilor români<sup>22</sup>.

În anul 1944 corespondența poștală între România și Banatul sârbesc nu funcționa, iar legăturile de familie erau întrerupte, încercându-se transmiterea corespondenței pe căi ilegale, care conduceau la situații infracționale când erau descoperite<sup>23</sup>. Pentru obținerea unei autorizații de trecere a frontierei se creau stări disperate fiind, practic, imposibil de obținut. Consecința directă a reprezentat-o intensificarea trecerilor clandestine având ca rezultat dese condamnări de o parte sau alta a graniței atunci când erau capturate persoanele vinovate. Ce constituia o umilință pentru români se dovedea prin faptul că ungurii puteau trece în Ungaria doar cu carnetul de identitate ca membru al organizației grupului etnic maghiar (B.M.K.Sz.)<sup>24</sup>.

Legăturile și relațiile românilor cu grupurile etnice din Banat lăsau de dorit. În ceea ce privește relațiile cu grupul etnic german, acestea erau negative. Germanii au confiscat cerealele populației românești de la sate, au fost obligați la zile de muncă pentru proprietarii germani, nu au primit bonuri pentru haine sau hrană. Grupul românesc nu a fost eterogen, împărțit de multe ori de ideile legionare<sup>25</sup>.

Sărbătorirea zilei de 24 ianuarie era un motiv de bucurie în rândul etnicilor români. În toate filialele „Astrei” au fost desfășurate activități pentru marcarea unirii românilor. La Vârșeț, în sala „Atrium” aveau loc manifestări ample unde au fost

---

<sup>19</sup> *Ibidem*, f. 31.

<sup>20</sup> *Ibidem*, f. 36.

<sup>21</sup> *Ibidem*, f. 36.

<sup>22</sup> *Ibidem*, f. 37.

<sup>23</sup> *Ibidem*, f. 18.

<sup>24</sup> *Ibidem*, f. 19.

<sup>25</sup> *Ibidem*, f. 41-42.

invitate corurile liceului și a școlii normale din localitatea cu același nume. Prezent la acțiunile de sărbătoare era și preotul Adam Fiștea, „președintele” Astrei<sup>26</sup>.

Aprovizionarea Banatului de Vest se făcea prin Centrele de Colectare la prețuri uriașe. Prin aceste centre se asigura logistica necesară armatei cât și a populației civile. Dinarul era evaluat la 2,85 sau 3 lei, iar pe piața neagră sau „bursa neagră” la 0,80 lei. Orice acțiune de sacrificare în gospodărie era urmată de cedarea unei cote către aceste centrale. Totul se cumpăra pe bază de cartele, cu un grad ridicat de securitate, obținându-se prin intermediul lor o cantitate mică de produse. Existau dificultăți majore în asigurarea produselor alimentare<sup>27</sup>.

Dacă relațiile româno-croate nu mai aveau ca prime manifestări diplomatice demersurile privind Banatul de Vest, România privea cu interes situația regiunii. În luna iunie 1944, informațiile privind Banatul fost iugoslav aduceau în discuție pe lângă problemele grele întâmpinate de români, și infiltrațiile partizane în regiunile Kikinda, Melenț, Pardani, Perles, precum și alte regiuni. Aceste bande au comis crime în luna iulie, cărora le-a căzut victime notarul și primarul din Melenț-Kuman<sup>28</sup>. Pericolul pe care îl reprezentau grupurile partizane (comuniștii din Croația și Serbia 1941-1944) era reprezentat de apropierea rapidă de granița română. Astfel, în noaptea de 21-22 iulie 1944, aproximativ 100 de partizani ai mareșalului Iosip Broz Tito, au acționat la 7 km vest de comuna Foiene din România, în comuna Itabe din Banatul sârbesc. Au ars recoltele, au furat caii, fără a fi observați. Localitatea bănățeană era formată din etnici unguri și germani<sup>29</sup>.

La finalul lunii martie 1944 a avut loc în localitatea Toracul Mare Adunarea Generală a Societății „Astra”. Cei mai mulți membri ai societății erau înscriși în mișcarea legionară și au început un conflict împotriva celor care nu făceau parte din formațiunea naționalistă de extremă dreapta. În această stare de lucruri, bugetul societății nu a fost aprobat<sup>30</sup>. Existau disensiuni între învățătorii din România care se alăturaseră propagandei legionare, lipsind, astfel, de la ore și având transmise numeroase rapoarte în acest sens la Inspectoratul Școlar din Becicherecul Mare, fără a fi luate măsuri. Învățătorii din Banatul sârbesc aveau parte de lemne prin intermediul statului român, dar acestea au ajuns doar la etnicii români înscriși ca membri legionari<sup>31</sup>.

Inițiativele grupului de români sub conducerea „Astrei” din Banatul iugoslav au reușit să colecteze pentru ajutorarea evacuaților din Basarabia și Moldova

---

<sup>26</sup> *Ibidem*, f. 86.

<sup>27</sup> *Ibidem*, f. 53.

<sup>28</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 523, Croația, Informații asupra Serbiei, Banatului sârbesc, Croației, Albaniei, Greciei, f. 46.

<sup>29</sup> *Ibidem*, f. 47.

<sup>30</sup> *Ibidem*, f. 102.

<sup>31</sup> *Ibidem*, f. 103.

aproximativ 500.000 dinari, un efort evident în lumina dorinței de a dovedi scopul final de apartenență la România<sup>32</sup>.

În ceea ce privește legăturile cu populația sârbă, relațiile se mențineau într-un registru relativ normal, deși dorința de revanșă a sârbilor avea potențialul de a provoca acte de răzbunare<sup>33</sup>.

În luna iunie 1944 în comuna Vârșeț din Banatul iugoslav au fost identificați „28 de legionari” care au emigrat din România, sustrăgându-se în acest fel obligațiilor militare din țară. Aceștia au început să facă o intensă propagandă, afirmând că vor reveni curând la putere<sup>34</sup>.

Lovituri primite de Banatul sârbesc au venit și din partea avioanelor anglo-americe, care la 14 iulie 1944 au bombardat localitatea Cuvin din sudul Banatului, pe malul de Nord al Dunării. A fost vizat depozitul de carburanți al Comandamentului Militar German, aflat în apropierea acestei regiuni<sup>35</sup>. Anterior, la 11 iunie 1944, bombardamentele din portul Smederovo au distrus 700 vagoane de „naftă” (benzină), un depozit de benzină și rafinăria de uleiuri<sup>36</sup>.

Zvonurile care circulau în Banatul de Vest priveau o eventuală debarcare a trupelor aliate, anglo-americe, în Balcani, zonele vizate fiind Grecia și Dalmația, ultima parte componentă a Croației. Potrivit acestor informații, au crescut și acțiunile partizanilor. Au fost atacate trenuri pe linia Vârșeț-Becicherecul Mare, fiind avariata pe o porțiune de 50 de m în iunie 1944<sup>37</sup>. Au fost uciși doi polițiști germani, precum și cinci persoane cu origini sârbe de orientări filo-germane la Nișnicevo. Ca răspuns, germanii au ucis 25 de sârbi din lagărul Becicherecul Mare, în locul celor uciși fiind internați sârbi, în număr apreciabil, din comuna Dragutinovo. Crimele la adresa sârbilor filo-germani erau comise chiar de sârbii „teroriști” care simpatizau cu partizanii. Astfel doi sârbi au fost uciși între 24-25 iunie în comuna Ruscacelo. Represaliile n-au întârziat și un nou număr de etnici sârbi din aceeași localitate au fost arestați și trimiși în lagărul Becicherecul Mare<sup>38</sup>. La 18 iulie 1944 au fost uciși 240 de deținuți sârbi acuzați de acte de ultraj<sup>39</sup>. Majoritatea actelor de sabotaj din Banatul sârbesc, din luna iulie, erau puse pe seama partizanilor croați de sub conducerea lui Tito. Au fost efectuate numeroase incendieri de recolte de grâu în partea nordică a Banatului de Vest<sup>40</sup>.

Pentru a contracara atacurile și infiltrarea partizană în Banatul sârbesc, autoritățile germane au emis un comunicat în care obligau proprietarii de pământuri să

---

<sup>32</sup> *Ibidem*, f. 55-56.

<sup>33</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 42.

<sup>34</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 523, Croația, Informații asupra Serbiei, Banatului sârbesc, Croației, Albaniei, Greciei, f. 86.

<sup>35</sup> *Ibidem*, f. 49.

<sup>36</sup> *Ibidem*, f. 51.

<sup>37</sup> *Ibidem*, f. 50.

<sup>38</sup> *Ibidem*, f. 50.

<sup>39</sup> *Ibidem*, f. 80.

<sup>40</sup> *Ibidem*, f. 80.

verifice dacă nu există șanțuri săpate în lanurile de cereale în care era posibilă camuflarea comuniștilor<sup>41</sup>.

Informațiile orale care circulau în Banatul iugoslav priveau România, care urma să fie atinsă de propaganda lansată de Tito în Croația. Se vehiculau zvonuri care abordau acțiunile partizanilor mareșalului croat, planificate să se infiltreze și în Banatul românesc pentru a constitui organizații de partizani menite să promoveze răspândirea comunismului. Infiltrații urmau a fi sprijiniți de prizonierii și dezertorii din spațiul românesc, în vederea constituirii de grupuri puternice. Știrile false lansate în Banatul de Vest vizau orașul Drobeta Turnu Severin, care ar fi fost bombardat de anglo-americani pentru a crea un coridor de trecere a cinci divizii de partizani care urmau să intervină pe teritoriul românesc în favoarea mareșalului Broz Tito, în sprijinul unei eventuale debarcări în Balcani<sup>42</sup>.

Chiar înainte de izbucnirea războiului iugoslav existau așa numiții „skoi” (membrii Societății Comuniste a Tineretului Iugoslav), considerați rebelii care făceau parte din bandele ce terorizau Banatul sârbesc. Această organizație a recrutat numeroși tineri încă de pe băncile școlii. Istoria lor a fost descoperită prin intervenția forțelor germane și capturarea arhivei acestora, finanțată de curentul comunist. Membrii „skoi” erau sârbi, dar între aceștia se găseau și români simpli, învățători etnici români etc<sup>43</sup>.

Propaganda împotriva românilor din Banatul sârbesc, cât și din România, se făcea și prin intermediul afișelor din librării. Astfel, o hartă afișată în luna iunie a anului 1944 în librăria din Becicherec, în limba germană, trasa hotarul pe râul Cerna precum și Munții Cernei. Expoziția nu a durat decât o singură zi întrucât au intervenit autoritățile germane dispunând retragerea hărții, considerată un afront fățiș la adresa românilor. Harta a fost tipărită de către Grupul Etnic German (G.E.G.)<sup>44</sup>.

Problemele grupului etnic român din Banatul fost iugoslav traversau obstacole majore în anul 1944. Lipsa combustibilului era resimțită acut. Lemnele de foc se găseau foarte greu, achiziționarea acestora era posibilă numai prin „bursa neagră” unde prețul oscila între 6.000-8.000 dinari metrul ster. Deși exista un delegat al guvernului de la București însărcinat cu aprovizionarea etnicilor români din Banatul de Vest, oficialul se îngrijea doar de afacerile personale. Trupele de ocupație germane din regiune au impus românilor taxe tot mai mari, iar acolo unde nu existau lichidități se efectuau rechizite din carne, lapte sau ouă. Erau obligați și la executarea unor munci pentru susținerea războiului care constau între trei și șase luni, ceea ce a provocat o vie nemulțumire din partea românilor, cu atât mai mult cu cât primeau doar 40 dinari pe zi, o sumă mică în comparație cu prețurile practicate în regiune. Programul de

---

<sup>41</sup> *Ibidem*, f. 51.

<sup>42</sup> *Ibidem*, f. 54.

<sup>43</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f. 53.

<sup>44</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 523, Croația, Informații asupra Serbiei, Banatului sârbesc, Croației, Albaniei, Greciei, f. 74.

muncă era prevăzut între orele 6<sup>00</sup> și 18<sup>00</sup>, dar de multe ori se comiteau abuzuri și erau prezenți la muncă suplimentar orarului, în intervalul orar 3<sup>00</sup>-21<sup>00</sup><sup>45</sup>.

Dacă partizanii creau suficiente acțiuni de sabotaj, grupurile germane de șvabi din Banatul de Vest acționau strategic pentru a menține un privilegiu mai puțin autentic. În acest scop, odată cu noile dispoziții ale Comandamentului Militar German din Banatul de Vest, se căuta încadrarea bărbaților etnici germani „apți” în divizia de voluntari „Printz Eugen”. Sârbii din regiune susțineau că acțiunile de distrugere care se petreceau pe teritoriul bănățean erau întreprinse de șvabi pentru a demonstra necesitatea menținerii unităților de poliție și a pazei frontierei pentru combaterea oricăror acțiuni care ar fi atins Banatul de Vest<sup>46</sup>.

La începutul lunii iunie 1944 au fost executați 555 de comuniști ca răspuns la uciderea a doi polițiști germani în regiunea Becicherecul Mare. Sârbii comuniști capturați de poliția din Banatul de Vest erau de regulă înarmați<sup>47</sup>.

Bucureștiul supraveghea realitățile impuse de autoritățile germane, precum și de evoluția războiului sau a informațiilor care circulau cu privire la regiunea balcanică. Autoritățile germane au inițiat și finalizat un proiect materializat prin construirea unui aerodrom în localitatea Ilancea din Banatul iugoslav unde au fost văzute de către localnici peste 300 avioane de vânătoare care efectuau zboruri<sup>48</sup>. Un alt aerodrom al forțelor aeriene germane a fost construit în zona localității Franzfeld din Banatul sârbesc, la 15 km nord de localitatea Panciova. În aceeași zonă se construia și o cale ferată ce lega aerodromul de zona gării<sup>49</sup>. Pe raza comunei Alibunar din Banatul sârbesc au fost observate mari depozite de muniție în aer liber pentru forțele aeriene germane<sup>50</sup>.

În luna aprilie 1944, organele administrative sârbe din Banatul sârbesc, de comun acord cu Comandamentul German din regiune, au lucrat pentru „dublarea” liniei ferate ce lega Belgradul de Szeged, prin Becicherecul Mare, element care privea lucrările din zonă efectuate pentru legătura dintre Belgrad și Ungaria<sup>51</sup>. Un mare depozit de armament și muniție al forțelor germane era în zona Vladimirovac, la 24 km nord de Pancioava, care urma a fi păstrat în depozite subterane, acțiune finalizată în martie 1944. Odată cu această acțiune se efectuau transporturi impresionante pentru alimentarea acestui depozit al aviației germane<sup>52</sup>.

Relațiile dintre etnicii germani și cei maghiari din Banatul fost iugoslav s-au deteriorat complet în aprilie 1944, în urma arestării conducătorului Grupului Etnic Maghiar, precum și al filialelor „B.M.K.Sz” din Banatul sârbesc în luna martie,

---

<sup>45</sup> *Ibidem*, f. 75.

<sup>46</sup> *Ibidem*, f. 55.

<sup>47</sup> *Ibidem*, f. 55.

<sup>48</sup> *Ibidem*, f. 58.

<sup>49</sup> *Ibidem*, f. 63.

<sup>50</sup> *Ibidem*, f. 61.

<sup>51</sup> *Ibidem*, f. 62.

<sup>52</sup> *Ibidem*, f. 66.

acțiune desfășurată de către autoritățile germane. Aceste acțiuni au fost urmate de ciocniri și lupte între etnicii maghiari și șvabi, cu arestări în rândul tinerilor unguri<sup>53</sup>.

La începutul lunii aprilie 1944, România era tranzitată de trupe germane precum și de materiale de aviație dinspre zona Vârșeț spre Belgrad. Tot din Vârșeț au plecat spre Croația două batalioane germane având destinația Croația pentru a lupta împotriva partizanilor comuniști. Și localitatea Vârșeț dispunea de un mare aeroport pe care se găseau numeroase avioane de diferite dimensiuni, precum și piese de schimb pentru acestea<sup>54</sup>. În luna martie 1944, trupele germane din Vârșeț și Biserica Albă au părăsit zona Banatului sârbesc. Pentru paza acestei zone urmau să fie folosite trupele de poliție germane<sup>55</sup>.

În luna aprilie 1944 localitatea Vârșeț a avut un oaspete deosebit în persoana lui Osterman von Roth, ce se ocupa cu propaganda externă germană. Printre întâlnirile deosebite avute de bănățeni cu oficialii țărilor Axei se numărau și cele cu românii Adam Fiștea și Traian Mucuceanu. Discuțiile au privit organizarea românilor din Banatul sârbesc, dar mai ales educația tineretului român<sup>56</sup>.

Starea de spirit din Banatul sârbesc era umbrită de neliniștea care domnea peste etnicii români din cauza evoluției evenimentelor de pe frontul de est, fiind lansată ipoteza joncțiunii trupelor rusești cu cele ale lui Tito având ca urmări, răz bunări asupra etnicilor români care s-au alăturat germanilor<sup>57</sup>. De partea cealaltă, dacă românii ar fi renunțat la colaborarea cu forțele germane, măsurile lor de ripostă ar fi fost fără margini. Față de aceste zvonuri și neavând niciun comunicat oficial al Grupului Etnic Român din Banatul de Vest, românii trăiau sub o apăsătoare presiune<sup>58</sup>.

În luna iunie 1944, din cauza numeroaselor bombardamente efectuate asupra Belgradului, trupele germane și-au dislocat trupele pe întreg Banatul sârbesc, până la granița cu România. Pentru a asigura hrana acestor trupe se foloseau proviziile și rechizitele populației civile, conducând la lipsuri acute de alimente. Practic, prin cooperativele înființate de germani pentru rechiziționarea alimentelor localnicilor la un preț derizoriu, concomitent, se comercializau aceleași produse la prețuri exagerat de mari. Tablourile disperării erau completate de îngrădirile privind libertatea de mișcare din cauza atacurilor partizanilor, ceea ce a condus la numeroase conflicte între localnici și forțele germane. Se presupunea că lipsa igienei și a oricăror posibilități de a fi făcute achiziții în acest sens conduceau către epidemii<sup>59</sup>.

Cu începere de la 1 iulie 1944 Comandamentul Militar German din Banatul sârbesc a început retragerea din localitățile cu populație românească, a polițiștilor etnici germani. În locul acestora au fost angajați români, care primeau armament

---

<sup>53</sup> *Ibidem*, f. 61.

<sup>54</sup> *Ibidem*, f. 64.

<sup>55</sup> *Ibidem*, f. 68.

<sup>56</sup> *Ibidem*, f. 69.

<sup>57</sup> *Ibidem*, f. 104.

<sup>58</sup> *Ibidem*, f. 104.

<sup>59</sup> *Ibidem*, f. 79.

analog cu cel al polițiștilor germani. Cauza acestui demers a fost determinată de dese atacuri ale partizanilor, simțindu-se nevoia de a întări paza cu românii a căror localități erau mai puțin expuse atacurilor partizanilor sârbi<sup>60</sup>.

Localitatea Cioka din Banatul de Vest deținea un lagăr cu un număr de aproximativ 120 de deținuți politici la începutul lunii august 1944. Paza acestui lagăr era asigurată de una din gărzile militare germane, care a fost atacată de comuniști, eliberând toți deținuții, autorii acțiunii reușind să se facă nevăzuți împreună cu aceștia. În luna august nu fuseseră identificați nici atacatorii, nici deținuții eliberați. Se presupune că armamentul folosit de partizanii din Banat era asigurat pe cale aeriană de către avioanele ce efectuau numeroase zboruri de noapte peste regiunea bănățeană. Au fost identificate în regiunea Kikinda organizații de comuniști sârbi, care colaborau cu partizanii de etnie maghiară în regim de reciprocitate<sup>61</sup>.

Bombardamentele efectuate de avioanele engleze și americane asupra Banatului de Vest au făcut victime și în rândul etnicilor români. Din cauza slabei apărări a teritoriului sârb, avioanele de atac au coborât până la altitudini reduse de aproximativ 300 de metri, folosind mitralierele aeronavelor în localitățile Alibunar și Nicolinț<sup>62</sup>.

Din a doua jumătate a lunii august 1944 a fost emisă o notă informativă care făcea referire la încetarea tipăririi ziarului „Nădejdea” din Banatul sârbesc<sup>63</sup>. Astfel, conștiința românească transmisă prin acest cotidian se afla în pericol, alături și de umilința de a nu deține un ziar al etnicilor români, în timp ce celelalte etnii dispuneau de un număr mare de cotidiane<sup>64</sup>. Printre cauze se datora lipsa hârtiei. Deși românii nu mai dispuneau de niciun ziar, ungurii și sârbii din regiune aveau la dispoziție numeroase ziare editate, distribuite atât în zonele rurale cât și urbane<sup>65</sup>.

Dacă problemele grupului etnic român cu alte grupuri din Banatul sârbesc din anul 1944 impuneau o rezolvare rapidă, relațiile din interiorul comunității românești se confruntau cu mari deficiențe de comunicare și intenții negative. Alexandru Butoarcă, un important membru al comunității, aspira la înființarea unor cooperative sătești prin care să intermedieze aprovizionarea populației românești cu produse de strictă necesitate, importate din România. Aceste cooperative, din lipsa fondurilor și a multiplelor neînțelegeri, nu au fost înființate, dar a fost creat Institutul Comercial de Import Export „Agraria Banat”, finanțat de Banca Națională a României. Prin intermediul acestuia au fost importate numeroase produse din România, inclusiv 14 vagoane de petrol. Din acest motiv, domnul Butoarcă a declanșat o aprigă campanie de defăimare a companiei înființate. Toate neînțelegerile din interiorul intelectualilor

---

<sup>60</sup> *Ibidem*, f. 80.

<sup>61</sup> *Ibidem*, f. 70.

<sup>62</sup> *Ibidem*, f. 70.

<sup>63</sup> *Ibidem*, f. 87.

<sup>64</sup> *Ibidem*, f. 90.

<sup>65</sup> *Ibidem*, f. 88.

români au generat multiple nemulțumiri și probleme etnicilor români<sup>66</sup>. În anul 1943, când Butoarcă se găsea în România, coeziunea grupului etnic român era solidă, existând mult mai puține discordanțe și divergențe de păreri<sup>67</sup>.

Evenimentele din Banatul de Vest în anul 1944 au fost confirmate și prin viu grai de către „fugarii” români, care au trecut fraudulos granița României. Acestea se refereau la retragerea germană, care folosea autocamioane pentru rechiziționarea porcilor, a grâului, precum și a altor produse care erau descoperite. Efectuau arestări de preoți și învățători români, pe care îi internau în diferite lagăre. Era prezentată situația șvabilor care locuiau în Banat în legătură cu care se anticipau acte de răzbunare odată cu finalizarea retragerii germane<sup>68</sup>.

În seara de 23 august 1944, reprezentanții guvernului croat au comunicat reprezentantului diplomatic român la Zagreb, Mihail Mitilineu, încetarea relațiilor diplomatice dintre România și statele Pactului Tripartit. Ca urmare, legația a fost declarată desființată, iar personalul acesteia urma să fie tratat conform normelor dreptului internațional, ceea ce presupunea internarea lor<sup>69</sup>. O săptămână mai târziu, la 30 august 1944, Grigore Niculescu-Buzești, ministrul de Externe al României, oficializa faptul că România nu mai recunoștea guvernul croat<sup>70</sup>. Momentul a constituit încetarea relațiilor diplomatice româno-croate.

La data de 24 august 1944, Divizia 19 Infanterie, la ordinul Armatei I a României, a intrat în Banatul de Vest pentru garantarea frontierei și păstrarea ordinii, acționând împotriva atacurilor din regiune sau a grupurilor infraționale. Misiunea impunea și apărarea direcțiilor către Reșița, Oravița și Moldova Veche. Urmau să păstreze apărarea defileului și a comunicațiilor pe direcția Dunăre și Orșova. Obiectivul Diviziei implica eventuale operațiuni împotriva armatei germane, recunoscându-se capacitățile mult superioare ale acesteia. Pentru supravegherea Dunării s-au utilizat forțele de navigație fluviatilă, iar diviziile motorizate asigurau apărarea oricărei amenințări care ar fi intervenit dinspre Banatul sârbesc, unde „frontiera era complet deschisă”<sup>71</sup>.

Dacă colaborarea româno-croată s-a întrerupt la finalul lunii august, zona Banatului de Vest nu a fost abandonată. În luna decembrie a anului 1944 intervenea modificarea Legii cu numărul 857, din 1 octombrie 1941, cu privire la aprovizionarea etnicilor români din Banatul de Vest și Timoc, prin care Institutul Național al Cooperației a fost mandatat să livreze către Banatul iugoslav sare, petrol, zahăr, precum și tutun sau chibrituri. Orice achiziție era permisă din Banatul iugoslav dacă

---

<sup>66</sup> *Ibidem*, f. 108.

<sup>67</sup> AMR, Colecția XIV, Dosar 495, Serbia, Banatul sârbesc, Croația, Albania, Grecia, f.70.

<sup>68</sup> „Foaia poporului”, Anul 51, Numărul 41, 8 octombrie 1944, p. 6.

<sup>69</sup> Constantin-Virgil Gheorghiu, *Ispita libertății: memorii*, traducere din limba franceză de Gheorghiuța Ceocioi, București, Editura Sophia, 2019, pp. 18-21.

<sup>70</sup> Nicolae Ciachir, *Relații româno-slovace și româno-croate între 1941-1944*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 41, nr. 1/1997, p. 30.

<sup>71</sup> „România Militară”, anul 83, nr. 11-12, 01 noiembrie 1946, p. 58.

tarifele se realizau prin băncile românești din Banat, incluse pe lista Consiliului Interministerial. Finanțarea institutului sus-amintit se realiza prin Banca Națională a României, fără a depăși suma de 175.000.000 lei<sup>72</sup>.

## Concluzii

Deși acțiunile politico-diplomatice româno-croate urmăreau alipirea Banatului sârbesc României în anul 1941, pentru interese comune și blocarea expansiunii teritoriale maghiare în zonă, cu precădere, mai ales, în vederea creării unei granițe comune între România și Croația, anul 1944 a constituit etapa de evaluare reciprocă, raportată de oficialii celor două țări, fără a putea interveni sau a repune pe agenda politică, prioritatea unei granițe comune. Situația evenimentelor de pe frontul de est nu întrededea victoria germană, dar activitățile impuse de efortul războiului erau prezente în Banatul de Vest prin ocuparea și administrarea acestuia în direcția înarmării și a pregătirii logistice de apărare în eventualitatea unui nou front deschis în Balcani. Devenea tot mai vizibilă dizolvarea relațiilor româno-croate, iar puntea Banatului de Vest se dezintegra treptat.

Eforturile germane în spațiul bănățean sârb întâmpinau dificultăți din cauza rezistenței sârbești, dar și a nemulțumirii românilor din zonă. Tabloul activităților de război era completat de rezistența partizană, comuniștii de sub autoritatea mareșalului Tito, care-și făceau simțită prezența în zonă, acționând de multe ori fără a fi identificați.

Configurația generală a acestor aspecte descrie parcursul ce avea să fie implementat de Croația și România, care, odată cu actul de la 23 august 1944, au pus capăt unei colaborări pline de dificultăți, dar și de suspiciuni reciproce.

---

<sup>72</sup> „Curentul” anul XVI, nr. 5680, 8 decembrie 1944, p. 4.